

SAASKE DE KEULENAER^a
 STEFAN THOMAS^b
 CISKA WITTOUCK^c
 FREYA VANDER LAENEN^d

De impact van de Gentse Drugbehandelingskamer op recidive

Panopticon, 36 (3), 206-226
 © 2015 Maklu | ISSN 0771-1409 | May 2015

- a Wetenschappelijk medewerker, Dienst voor het Strafrechtelijk beleid, Federale Overheidsdienst Justitie (Corresp.: Saaske.Dekeulenaer@just.fgov.be).
- b Wetenschappelijk medewerker, Dienst voor het Strafrechtelijk beleid, Federale Overheidsdienst Justitie.
- c Doctoraatsstudent, Vakgroep Psychiatrie en Medische Psychologie, Universiteit Gent.
- d Hoofddocent, vakgroep Criminologie, Strafrecht en Sociaal Recht, Institute for International Research on Criminal Policy, Universiteit Gent.

ABSTRACT

Impact of the Ghent Drug Treatment Court on recidivism

Problematic substance users have a high risk of encounters with the criminal justice system (CJS) due to their substance use or substance-related offences. Since a merely repressive approach does not appear to be successful, the CJS increasingly diverts these offenders to drug treatment services. To this purpose, Drug Treatment Courts (DTCs) were introduced at court level in different countries since the late 80s. In Belgium a DTC was implemented in 2008 in the judicial district of Ghent. In this contribution, the impact of the Ghent DTC on the prevalence and frequency of recidivism is studied. Recidivism is defined as any new judicial decision following a criminal offence committed after the DTC trajectory, which did not result in an acquittal, a technical dismissal or any other technical judgment.

Keywords: drug treatment court, drug-related offences, recidivism, prevalence, frequency

Kernwoorden: drugbehandelingskamer, druggerelateerde delicten, recidive, prevalentie, frequentie

1. INLEIDING

Problematische druggebruikers hebben, omwille van hun middelengebruik of het plegen van druggerelateerde criminaliteit, een grote kans om in aanraking te komen met politie en justitie. Een louter repressieve aanpak blijkt niet succesvol om middelengebruik en druggerelateerde criminaliteit te verminderen (BULL, 2005; DE RUYVER *et al.*, 2007). (Drug)hulpverlening onder justitiële druk blijkt hiertoe wel effectief te zijn (DE WREE *et al.*, 2009a; DE WREE *et al.*, 2009b; GOSSOP *et al.*, 2005; STEVENS *et al.*, 2003). Onder meer deze vaststelling zorgt voor toegenomen doorverwijzing vanuit justitie naar de (drug)hulpverlening (VANDER LAENEN & VANDERPLASSCHEN, 2011).

Op het niveau van de straftoemeting werden hiertoe diverse drugbehandelingskamers (DBKs) ingericht. De eerste DBK werd opgericht in de VS in 1989. Twintig jaar later zijn al meer dan 2.400 DBKs operationeel in de VS en werden ook DBKs opgericht in onder meer Canada, Australië, het Verenigd Koninkrijk, Ierland, Noorwegen, Nieuw Zeeland en Zuid-Afrika (MITCHELL *et al.*, 2012; CHRISTIE & ANDERSON, 2003; COLMAN *et al.*, 2011; HUDDLESTON & MARLOWE, 2011). Hoewel DBKs onderling kunnen verschillen op het vlak van onder andere doelgroep, inclusiecriteria, procedures en hulpverleningsvoorzieningen, hebben ze de vol-

gende essentiële kenmerken gemeen: 1) er zijn algemene en gespecialiseerde (drug)hulp- en dienstverleningsvoorzieningen aanwezig voor de DBK-cliënten, 2) de DBK-cliënten worden op een neutrale wijze benaderd en er is sprake van interactie tussen DBK-cliënten en magistraten, 3) er worden op frequente basis alcohol- en drugtesten afgenomen, 4) DBK-cliënten worden beloofd of gestraft al naargelang ze het programma naleven, 5) doelstellingen van het DBK-traject worden tijdens verscheidene zittingen opgevolgd en geëvalueerd, en 6) er bestaat een samenwerkingsverband tussen de DBK, overheidsinstanties en hulpverleningsorganisaties. Wanneer een DBK-traject wordt voorgesteld aan een potentiële DBK-cliënt, kan deze dit traject steeds weigeren en kiezen voor een klassieke afhandeling (National Association of Drug Court Professionals, 1997).

De expansie van DBKs vond aanvankelijk plaats zonder sluitende empirische bewijzen van het positieve effect van DBKs op de vermindering van recidive (MITCHELL *et al.*, 2012). Rond de eeuwwisseling kwam hierin verandering. Diverse studies en meta-analyses werden sindsdien verricht waarin men over het algemeen tot de conclusie kwam dat DBKs een daling in recidive teweegbrengen. Zo stellen MITCHELL *et al.* (2012) dat het effect van een DBK-traject op recidive gemiddeld overeenstemt met een daling in recidive van 50% naar 38%. Echter, uit diverse studies blijkt dat niet alle DBKs even goede resultaten halen. MARLOWE *et al.* (2014) geven aan dat ongeveer 16% van de DBKs in meta-analyses geen daling in recidive teweegbrachten en dat bij 6% zelfs sprake was van een stijging in recidive. Bovendien vestigen verschillende meta-analyses de aandacht op het feit dat heel wat onderzoeken gekenmerkt worden door methodologische beperkingen, zoals het gebrek aan geschikte controlegroepen en aan empirische informatie over het lange termijneffect van DBKs op recidive. Ook het ontbreken van inzicht in voor welke subgroepen van delinquenten DBKs effectief zijn, komt aan bod (MITCHELL *et al.*, 2012; REMPEL *et al.*, 2012). Uit de effectiviteit van een DBK in één land of regio kan dus niet de effectiviteit van elke DBK worden afgeleid.

1.1. De Gentse drugbehandelingskamer

De eerste Belgische DBK startte op 5 mei 2008 in het gerechtelijk arrondissement van Gent. Deze gespecialiseerde kamer richt zich op beklaagden met een drugproblematiek die geen georganiseerde druggerelateerde criminaliteit hebben gepleegd. Tijdens een traject voor de DBK krijgt de beklaagde de kans om iets te doen aan zijn/haar drugprobleem voordat de rechter een veroordeling uitspreekt (VANDER LAENEN *et al.*, 2012b).

Naast de traditionele actoren (zoals de parketmagistraat, de rechter, de beklaagde en de advocaat) is op elke DBK-zitting een hulpverlener aanwezig, die de liaison wordt genoemd. Dit is de schakelfiguur tussen de DBK-cliënt, justitie en hulpverlening. De liaison heeft een langdurige ervaring als hulpverlener in de (drugs)hulpverlening, behoort daartoe en is daarom drager van het beroepsgeheim. De taak van de liaison is drieledig. Ten eerste ondersteunt de liaison de DBK-cliënt bij het opstellen van de doelstellingen in het behandelplan, met aandacht voor de verschillende levensdomeinen. Ten tweede verwijst hij de DBK-cliënt naar geschikte (drugs)hulpverleningsinstanties, om de doelstellingen in het behandelplan te bereiken. Ten derde ondersteunt de liaison de DBK-cliënt bij de uitvoering van het behandelplan en bij het toelichten daarvan aan de rechtbank.

De voortgang in een traject voor de Gentse DBK wordt nagegaan tijdens tweewekelijkse zittingen. De meerderheid van de DBK-trajecten wordt afgerond na drie tot acht maanden (DE KEULENAER & THOMAES, 2011). De Gentse DBK kent 4 types zittingen, een inleidende zitting, een oriëntatiezitting, opvolgzittingen en een eindzitting. Tijdens de *inleidende zitting* zet de parketmagistraat die de beklaagde dagvaardt, uiteen waarom hij meent dat de beklaagde in aanmerking komt voor een DBK-traject. De rechter legt de werking en de verwachtingen van

de DBK aan de beklaagde uit. Als de beklaagde het DBK-traject aanvaardt, bereidt hij/zij met de liaison de oriëntatiezitting voor. Wanneer de beklaagde het DBK-traject weigert, behandelt de rechter de zaak op een traditionele manier. Tijdens de *oriëntatiezitting* stelt de DBK-cliënt de doelstellingen in zijn behandelplan voor aan de parketmagistraat en de rechter. Wanneer zij akkoord gaan met de doelstellingen in het behandelplan, verwijst de liaison de DBK-cliënt door naar de geschikte (drugs)hulpverleningsvoorzieningen, zodat de uitvoering van het behandelplan van start kan gaan. Wanneer zij niet akkoord gaan met de doelstellingen in het behandelplan, vindt een heroriëntatiegesprek plaats tussen de DBK-cliënt en de liaison, om het behandelplan aan te passen. Daarna vindt een nieuwe oriëntatiezitting plaats. De rechter monitort en evalueert de uitvoering van het behandelplan tijdens verschillende *opvolgzittingen*. De parketmagistraat gaat na of nieuwe processen-verbaal binnenkomen op het parket. De DBK-cliënt legt bewijsstukken (zoals aanwezigheidsattesten en/of urinetests) van de uitvoering van het behandelplan voor aan de parketmagistraat en de rechter. Na het succesvol uitvoeren of vroegtijdig beëindigen van het behandelplan vindt een *eindzitting* plaats. Tijdens deze zitting evalueert de rechter het volledige DBK-traject via de doelstellingen uit het behandelplan. Bij de uitspraak van het vonnis houdt de rechter rekening met de inspanningen die de DBK-cliënt heeft geleverd tijdens het DBK-traject.

De implementatie en het eerste werkingsjaar van de Gentse DBK ging gepaard met een procesevaluatie in 2011 waarin de percepties van de actoren (justitie, hulpverlening, advocaten en DBK-cliënten) centraal stonden. Uit deze procesevaluatie bleek de algemene tevredenheid van de verschillende actoren. Over de uitkomsten van de Gentse DBK konden echter geen uitspraken gedaan worden (COLMAN *et al.*, 2011; VANDER LAENEN *et al.*, 2012a; VANDER LAENEN *et al.*, 2012b). Daarom werden de *uitkomsten* van de drugbehandelingskamer geëvalueerd tussen 2011 en 2013¹ (VANDER LAENEN *et al.*, 2013). Deze evaluatie bestudeerde de uitkomsten voor recidive, voor middelengebruik en voor druggerelateerde levensdomeinen. In deze bijdrage worden enkel de uitkomsten van de Gentse DBK voor recidive besproken.²

2. ONDERZOEKSVRAGEN

Via deze uitkomstenevaluatie beogen de auteurs een aantal onderzoeksvragen te beantwoorden. Slaagt de Gentse DBK in haar opzet en leidt een DBK-traject tot een daling van de prevalentie en frequentie van recidive?

3. METHODE

3.1. De onderzoekspopulatie

Omdat de Belgische strafrechtspraktijk het gebruik van een klassiek experimenteel design (gerandomiseerde controlestudie) niet toelaat aangezien de magistraten beslissen of een alternatieve afhandeling wordt voorgesteld aan een druggebruikende delinquent, is een

¹ Deze uitkomstenstudie werd gefinancierd door het Belgische Federaal Wetenschapsbeleid en de FOD Justitie. De uitkomsten voor middelengebruik en druggerelateerde levensdomeinen werden geëvalueerd door de Universiteit Gent. De Belgische Dienst voor het Strafrechtelijk beleid (DSB) van de Federale Overheidsdienst Justitie bestudeerde de uitkomsten voor recidive.

² De bespreking van de uitkomsten voor middelengebruik en voor druggerelateerde levensdomeinen zijn terug te vinden in: VANDER LAENEN, F., VANDERPLASSCHEN, W., WITTOUCK, C., DEKKERS, A., DE RUYVER, B., DE KEULENAER, S. & THOMAES, S. (2013). *Het pilootproject drugbehandelingskamer te Gent: Een uitkomstenevaluatie*. Gent: Academia Press; WITTOUCK, C., DE KEULENAER, S., THOMAES, S. & VANDER LAENEN, F. (2014). Impact van de Gentse drugsbehandelingskamer op druggerelateerde levensdomeinen. *Verslaving*, 10, 25-41; WITTOUCK, C., DEKKERS, A., VANDERPLASSCHEN, W. & VANDER LAENEN, F. (in press). Psychosocial functioning of drug treatment court clients: A study of the prosecutor's files in Ghent, Belgium. *Therapeutic Communities*.

naturalistische evaluatiestudie zonder at random-toewijzing van de beklaagden aan een bepaald type afhandeling opgezet (DE WREE *et al.*, 2009a,b). In functie van de studiekwaliteit werd evenwel beslist de uitkomsten van de DBK-cliënten in het gerechtelijk arrondissement Gent te vergelijken met de uitkomsten van beklaagden die een klassieke rechtspleging ondergingen voor de DBK en met de uitkomsten van probatie-cliënten. Om tegemoet te komen aan het gebrek aan at random-toewijzing van de beklaagden aan de DBK-, klassieke rechtspleging- of de probatiegroep werd statistisch gecontroleerd voor verschillen op andere kenmerken die bestaan tussen de groepen.

De DBK-groep bestaat uit beklaagden met een drugproblematiek die zijn doorverwezen naar de Gentse DBK en die aan volgende inclusiecriteria voldoen:

- 1) De eindzitting voor de Gentse DBK vond plaats tussen 5 mei 2008 en 31 december 2009. Op 5 mei 2008 vond de eerste zitting van de Gentse DBK plaats. De inclusieperiode werd afgesloten op 31 december 2009 om een voldoende lange observatieperiode voor recidive te verzekeren.
- 2) DBK cliënten aanvaardden het DBK-traject op de inleidende zitting.
- 3) DBK cliënten gebruikten ten minste één illegale drug op het moment van de strafbare feiten waarvoor ze voor de DBK dienden te verschijnen.

Het DBK-traject duurde ten minste vier maanden.

De **eerste controlegroep – de groep klassieke rechtspleging (hierna KR-groep)** – bestaat uit druggebruikende delinquenten die naar de Gentse DBK zijn doorverwezen en die aan volgende inclusiecriteria voldoen:

- 1) De eindzitting voor de Gentse DBK vond plaats tussen 5 mei 2008 en 31 december 2009.
- 2) De druggebruikende delinquenten aanvaardden het DBK-traject niet of lieten verstek gaan op de inleidingszitting;
- 3) De druggebruikende delinquenten gebruikten ten minste één illegale drug op het moment van de strafbare feiten waarvoor ze voor de DBK dienden te verschijnen.
- 4) De rechter sprak geen probatievoorwaarden uit.

Deze respondenten hebben een klassieke rechtspleging ondergaan voor de DBK.

De **tweede controlegroep – de probatiegroep** – bestaat uit druggebruikende delinquenten die voldoen aan volgende inclusiecriteria:

- 1) De druggebruikende delinquenten werden tussen 5 mei 2008 en 31 december 2009 door de rechtbank van eerste aanleg van Hasselt veroordeeld tot een probatiemaatregel, probatie-uitstel of probatie-opschorting wegens het plegen van druggerelateerde feiten;
- 2) De druggebruikende delinquenten werden voor ten minste drie maanden begeleid door een justitie-assistent van het Hasseltse justitiehuis;
- 3) De druggebruikende delinquenten gebruikten ten minste één illegale drug.

3.2. Selectie van de respondenten en observatieperiode

Voor de samenstelling van de DBK-groep en de KR-groep werd gebruik gemaakt van een database die ontwikkeld werd naar aanleiding van een procesevaluatie van de Gentse DBK in 2011 (COLMAN *et al.*, 2011). Deze database omvat 280 dossiers waarvan de inleidende zitting

plaatsvond tussen 5 mei 2008 en 31 december 2009. Op basis van bovenvermelde inclusiecriteria konden voor de DBK-groep 60 respondenten worden geselecteerd. Concreet werd in 148 van de 280 dossiers een hulpverleningstraject opgestart en vond in 91 van deze dossiers de eindzitting plaats voor 31 december 2009. De 91 dossiers waren afkomstig van 77 verschillende personen waarvan er 60 DBK-beklaagden hun DBK-traject tot een goed einde brachten of een DBK-traject doorliepen van minstens vier maanden voordat het traject vroegtijdig werd stopgezet. Er werd geopteerd voor een traject van minstens vier maanden gezien FREEMAN (2003) constateerde dat de grootste veranderingen bij DBK-cliënten optraden tijdens de eerste vier maanden van het DBK-traject.

Voor de KR-groep konden op basis van bovenvermelde inclusiecriteria eveneens 60 respondenten worden geselecteerd. In 132 van de 280 dossiers vond een klassieke rechtspleging plaats voor de DBK. In 88 van de 132 dossiers aanvaardden de beklaagden het DBK-traject niet of lieten verstek gaan op de inleidingszitting. Zestig van de 88 beklaagden kregen hun eindvonnis voor 31 december 2009 en kregen door de rechter geen probatievoorwaarden opgelegd. De respondenten ten aanzien van wie de DBK probatievoorwaarden uitsprak, zijn geweest in deze controlegroep om overlap met de tweede controlegroep (de probatiegroep) te vermijden.

Voor de selectie van de probatiegroep werd geopteerd voor probatiecliënten uit het gerechtelijk arrondissement Hasselt en dit om verschillende redenen. Ten eerste kent dit arrondissement geen DBK, maar zijn evenwel vergelijkbare randvoorwaarden aanwezig in beide gerechtelijke arrondissementen. Zo kennen beide gerechtelijke arrondissementen een lange traditie om problematische druggebruikers die in contact komen met justitie door te verwijzen naar de hulpverlening, en bestaat daartoe een goed georganiseerd en gestructureerd drughulpverleningsnetwerk. Ten tweede bestaat in beide gerechtelijke arrondissementen een bereidheid bij de diverse betrokken actoren (zoals politie, justitie en hulpverlening) zich te engageren om een goede onderlinge samenwerking te verwezenlijken waarbij elke actor ageert vanuit zijn eigen specificiteit. Er werden op toevallige wijze 80 dossiers geselecteerd uit de Hasseltse SIPAR-databank, het registratiesysteem van de justitiehuisen. Na een grondige screening op basis van bovenvermelde inclusiecriteria bleven 68 respondenten over.

De respondenten in de drie onderzoeksgroepen werden exact achttien maanden geobserveerd vanaf de datum van het eindvonnis voor de DBK of voor de Hasseltse rechtbank. Voor de probatiegroep betekent dit dat niet de recidive na afloop van de probatiebegeleiding wordt bestudeerd, maar wel de recidive tijdens de eerste 18 maanden volgend op de veroordeling tot de probatiemaatregel. Vermits de probatiebegeleiding niet onmiddellijk aanvangt na het vonnis – de gemiddelde opstarttermijn tot de probatiebegeleiding bedraagt in de bestudeerde probatiegroep 337 dagen³ – bestaat de observatieperiode dus uit een opstarttermijn gevolgd door een effectieve probatiebegeleiding. Gezien de lange gemiddelde opstarttermijn vertoont de probatiegroep dan ook enige gelijkenis met de KR-groep waar de beklaagden een klassieke rechtspleging ondergingen zonder dat een probatiemaatregel werd uitgesproken.⁴ Om echter ook iets meer te kunnen vertellen over het effect van de probatiebegeleiding op zich, wordt voor de probatiegroep eveneens de prevalentie van recidive bestudeerd voor een periode van 18 maanden beginnend vanaf de opstart van de probatiebegeleiding.

Bij de berekening van de observatieperiode is geen rekening gehouden met de detentieperiodes van de respondenten. De kans op recidive is immers klein in detentie. Aanvankelijk werd geopteerd voor een observatieperiode van minstens achttien maanden maar

³ Standaardafwijking: 160, range: 62-752.

⁴ Het is wel mogelijk dat nog een vroegere probatiemaatregel lopende is.

aangezien de respondenten in de probatiegroep significant langer werden geobserveerd omdat deze groep minder vaak en minder lang in hechtenis zat, is uiteindelijk beslist om de observatieperiode vast te leggen op exact 18 maanden. De vereiste van een effectieve observatieperiode van 18 maanden brengt het aantal respondenten in de DBK-groep op 47, in de KR-groep op 42 en in de tweede controle groep op 61 respondenten.

Tot slot zijn enkele *outliers*⁵, extreme waarden die de analyses kunnen vertekenen, uit de onderzoeksgroepen verwijderd. Dit brengt het aantal respondenten in de DBK-groep op 44, in de KR-groep op 41 en in de probatiegroep op 59.

Niettegenstaande reeds heel wat beklagden voor de DBK zijn verschenen, wordt hier dus een relatief kleine groep bestudeerd, wat noopt tot voorzichtigheid bij het veralgemenen van de onderzoeksresultaten.

3.3. De metingen

Recidive wordt in dit onderzoek gedefinieerd als 'elke nieuwe gerechtelijke beslissing die niet eindigde in een vrijspraak, een technisch sepot of andere technische uitspraak en die plaatsvond n.a.v. elk type van strafrechtelijke inbreuk dat werd gepleegd na het beëindigen van een traject voor de DBK'. Concreet betekent dit dat pas van recidive wordt gesproken wanneer ten aanzien van het strafbare feit dat plaatsvindt na het DBK-traject een beleidssepot, minnelijke schikking, bemiddeling in strafzaken, vonnis of arrest is uitgesproken. Deze definitie is geïnspireerd op de algemene definitie van recidive zoals geformuleerd door WARTNA (2005).

De recidive van de respondenten in de DBK-groep en de controlegroepen is bestudeerd aan de hand van de parameters prevalentie, frequentie en recidivegraad. Ook ging aandacht uit naar de evolutie in het pleeggedrag en is onderzocht welke factoren mogelijk in relatie staan tot recidive.

Om de recidive inzichtelijk te maken is gebruik gemaakt van de nationale antecedentendatabank. Deze databank geeft een overzicht van alle strafrechtelijke beslissingen die ten aanzien van een persoon zijn genomen. De nationale antecedentenbank is gebaseerd op het registratiesysteem van de rechtbanken van eerste aanleg (REA-TPI) en is er gekomen op vraag van de procureurs des Konings teneinde te kunnen beschikken over een nationale gegevensbank met al de antecedenten van de verdachten. Voor elke respondent is een antecedentenlijst uitgeprint en gescreend op basis van bovenvermelde definitie van recidive. Concreet zijn alle strafrechtelijke dossiers geregistreerd die aanleiding hebben gegeven tot een vonnis of arrest, een minnelijke schikking, een strafbemiddeling, een beleidssepot of een voeging bij één van voorgaande strafrechtelijke beslissingen. De strafrechtelijke dossiers die aanleiding hebben gegeven tot een vrijspraak, een technisch sepot, een terbeschikkingstelling of een voeging bij één van voorgaande beslissingen en de strafrechtelijke dossiers zonder eindbeslissing zijn niet geregistreerd. Ook de referentiedossiers en de voegingen bij de referentiedossiers, zijn niet geregistreerd. Het referentiedossier is het dossier dat betrekking heeft op de strafrechtelijke feiten waarvoor men voor de DBK of de Hasseltse rechtbank is verschenen en op basis waarvan men geselecteerd is in één van de drie bestudeerde groepen. Het referentiedossier vormt met andere woorden de aanleiding voor het plaatsvinden van de strafrechtelijke interventie.

⁵ De *outliers* zijn door middel van een boxplot bepaald op basis van de delictdichtheidsgraad en de recidivegraad. Op basis van de delictdichtheidsgraad kent de DBK-groep 3 *outliers* (waarden: 8, 9 en 9,6 tegenover een gemiddelde van 2) en de KR- en probatiegroep elk één *outlier* (respectievelijk 8,4 en 16,6 tegenover een gemiddelde van respectievelijk 2 en 1,5). Op basis van de recidivegraad werden enkel in de probatiegroep 2 *outliers* gedetecteerd (recidivegraad van 4,7 en 5,3 versus een gemiddelde van 0,9). Deze *outliers* zijn allen recidiverende mannen die op één uitzondering na allen heroïne gebruiken en ouder zijn dan 25 jaar.

Ook is beroep gedaan op de penitentiaire databank SIDIS-Griffie. Voor elke respondent is een detentiefiche opgevraagd om de detentieperiodes tijdens de observatieperiode te detecteren en de duur ervan te bepalen teneinde de effectieve observatieperiode van achttien maanden af te bakenen.

3.4. Beperkingen van het onderzoek

Zoals reeds werd aangegeven kon geen klassiek experimenteel design opgezet worden waardoor een causale interpretatie van de bevindingen niet hard kan gemaakt worden. (LOOSVELDT, 2001). Er werd wel gebruik gemaakt van controlegroepen waarbij gecontroleerd werd voor verschillen tussen deze groepen.

Verder zijn in dit onderzoek relatief kleine groepen bestudeerd waardoor voorzichtigheid geboden is bij het veralgemenen van de resultaten. Niettegenstaande reeds heel wat beklaagden voor de DBK verschenen werd slechts een kleine groep bestudeerd. Een strikte onderzoektiming (aanvankelijke einddatum 31 december 2011 voor recidive-onderzoek), een arbeidsintensieve dataverzameling en de wens een observatieperiode van minstens 18 maanden te hebben, liggen aan de basis hiervan. Zo zijn de nationale antecedentendatabank en SIDIS-griffie weinig gebruiksvriendelijk voor onderzoeksdoeleinden waardoor alle gegevens voor dit onderzoek manueel dienden verzameld en ingevoerd te worden, wat een enorme werklast met zich meebracht. De dataverzameling werd dan ook ingepland op 1 september 2011 om de nodige tijd hiervoor te voorzien. Om vervolgens een observatieperiode van 18 maanden te verzekeren, werd vooropgesteld dat het eindvonnis voor de DBK diende plaats te vinden uiterlijk 31 december 2009. Uiteindelijk werd de einddatum van het onderzoek verlaet, maar de intensieve dataverzameling liet niet toe het aantal respondenten uit te breiden en de observatietermijn te verlengen.

Een andere beperking situeert zich op het niveau van de vergelijkingsgroepen. De KR-groep is door het Openbaar Ministerie gedagvaard voor de DBK en is in de voorwaarden om voor een DBK te verschijnen, maar was niet bereid een hulpverleningstraject te volgen of liet verstek gaan op de inleidingszitting waardoor geen hulpverleningstraject kon worden aangeboden. De motivatie van deze groep zou dan ook fundamenteel verschillend kunnen zijn van de motivatie van de DBK-groep. Bij de probatiegroep wordt recidive niet bestudeerd na de beëindiging van de probatiemaatregel zoals bij de DBK-groep maar vanaf de veroordeling van de rechter tot de probatiemaatregel. Aangezien een probatiemaatregel voor 3 of 5 jaar wordt uitgesproken was het technisch niet mogelijk de observatieperiode te laten starten na de beëindiging ervan. Deze vaststellingen maken dat ook bij de gemaakte vergelijkingen tussen de DBK-groep en de controlegroepen de nodige voorzichtigheid is geboden.

Ook heel veel buitenlandse meta-analyses met een focus op studies die de rol van DBKs in de vermindering van recidive onderzoeken, stellen dat een groot deel van deze analyses geconfronteerd wordt met aanzienlijke methodologische beperkingen. Het gaat onder meer over het vinden van geschikte controlegroepen, het ontbreken van onderzoek naar de langetermijneffecten van DBKs op recidive doordat veel studies zich enkel richten op de periode tijdens of kort na het behandelingstraject en het gebrek aan studies die aandacht hebben voor subcategorieën van daders die voor de DBK verschijnen. Ook wordt opgemerkt dat weinig studies gebruik maken van zelfrapportages om het effect van DBKs op recidive na te gaan, niettegenstaande veel niet-gewelddadige druggerelateerde misdrijven nooit aan het licht komen. Bovendien blijkt dat DBKs in studies die sterk scoren op methodologisch vlak, een lagere impact hebben op de vermindering van recidive (MITCHELL *et al.*, 2012; REMPEL *et al.*, 2012, SOMERS *et al.*, 2014).

4. ONDERZOEKSRISICO'S

4.1. Kenmerken van de onderzoeksgroepen

De DBK-groep bestaat uit 44 respondenten, 36 mannen (81,8%) en acht vrouwen (18,2%). De gemiddelde leeftijd is 32,3 jaar (sd = 6,955; range = 22-55) en acht respondenten (18,2%) zijn 25 jaar of jonger. Bij aanvang van het DBK-traject gebruikten 20 respondenten (45,5%) heroïne, 16 respondenten (36,4%) gebruikten amfetamines en respectievelijk vijf en drie respondenten gebruikten cannabis en methadon⁶.

De respondenten hebben in het verleden in totaal 623 gerechtelijke beslissingen opgelopen die niet eindigden in een vrijspraak, technisch sepot of andere technische uitspraak (gemiddeld 14 per respondent). Deze gerechtelijke beslissingen werden vooral uitgesproken naar aanleiding van drugdelicten (23,4%), gewone diefstallen (17,5%), slagen en verwondingen (14,6%), inbreuken tegen de openbare veiligheid en de openbare orde⁷ (11,9%), en zware diefstallen (8%).⁸ De gepleegde feiten werden voornamelijk afgehandeld door middel van een vonnis (48,6%) of een beleidssepot (47,2%).

De criminele carrière, die is berekend door de datum van het eerste feit waarvoor een gerechtelijke beslissing werd uitgesproken, af te trekken van de datum van het eindvonnis voor de DBK, duurt gemiddeld 9,5 jaar. Het jaarlijks gemiddeld aantal gerechtelijke beslissingen (niet vrijspraak, technisch sepot of andere technische uitspraak) bedraagt 1,62. Twaalf van de 44 respondenten (27,6%) hebben een uitgebreide strafrechtelijke voorgeschiedenis (≥ 20 gerechtelijke beslissingen (niet vrijspraak, technisch sepot of andere technische uitspraak)) en iets meer dan de helft van de respondenten (56,8%) heeft reeds een detentieperiode achter de rug.

De KR-controlegroep telt 41 respondenten en de probatiegroep omvat 59 respondenten. Het profiel van de DBK-groep blijkt zwaarder dan het profiel van de probatiegroep, maar ongeveer even zwaar als dat van de KR-groep. Tussen de DBK-groep en de KR-groep zijn quasi geen significante verschillen vastgesteld.⁹ Alleen pleegden significant meer respondenten in de DBK-groep bedrogmisdrijven ($p = 0,003$) en vernielingen, beschadigingen en brandstichtingen ($p = 0,017$) waarvoor zij een gerechtelijke beslissing opliepen (niet vrijspraak, technisch sepot of andere technische uitspraak).

⁶ Bij het coderen van het druggebruik werd enkel het middel met de meeste gezondheidsrisico's gescoord. Heroïne werd beschouwd als het middel met de meeste gezondheidsrisico's, gevolgd door respectievelijk amfetamines en cannabis. Deze classificatie werd gebaseerd op de EuropASI (BLANKEN *et al.*, 1994) (zie ook DE RUYVER *et al.*, 2007). Het is van belang te vermelden dat ook de frequentie van het gebruik en de wijze waarop het middel gebruikt wordt relevant zijn om de ernst van het gebruik in te schatten. De onderzoekers beschikten echter niet over voldoende betrouwbare gegevens over deze parameters.

⁷ Onder inbreuken tegen de openbare veiligheid en openbare orde wordt onder meer verstaan: wederrechtelijk dragen en onwettig bezit van wapens, smaad, slagen aan een persoon die een openbare hoedanigheid bekleedt, weerspanning tegenover de overheid of tegenover personen die een openbare hoedanigheid bekleden, landloperij en bedelarij onder verzwarende omstandigheden.

⁸ Voor de weergave van de aard van de feiten werd gebruik gemaakt van de hoofdcategorieën opgenomen in de lijst van preventiecodes van het OM. Dit houdt een beperking in vermits niet kan gedifferentieerd worden naar subcategorieën van de delicten en bijgevolg geen onderscheid kan gemaakt worden naar bijvoorbeeld drugbezit en -handel.

⁹ Gezien de kleine omvang van de steekproeven wordt bij de significantie-toetsen een kans van 10% op een fout van de eerste soort aanvaard. Om te bepalen of een effect significant is, wordt dus gekeken of de p-waarde kleiner is dan 0,1.

TABEL 1. PROFIEL – SIGNIFICANTE VERSCHILLEN TUSSEN DBK-GROEP EN KR-GROEP

DBK-groep en KR-groep	DBK	KR	Statistische test	p-waarde
Aantal respondenten met gerechtelijke beslissing (niet vrijspraak, technisch sepot of andere technische uitspraak) voor: – bedrogmisdrijven	Ja 40,9% Nee 59,1%	12,2% 87,8%	$X^2 = 8,866$, $df = 1$	$p = 0,003$
– vernielingen, beschadigingen en brandstichtingen	Ja 34,1% Nee 65,9%	12,2% 87,8%	$X^2 = 5,655$, $df = 1$	$p = 0,017$

De DBK-groep en de probatiegroep zijn minder goed vergelijkbaar aangezien zij significant van elkaar verschillen voor heel wat variabelen. De DBK-groep kent significant meer heroïnegebruik ($p = 0,03$) terwijl de probatiegroep significant meer amfetamines ($p = 0,03$) gebruikt. Het gemiddeld aantal gerechtelijke beslissingen (niet vrijspraak, technisch sepot of andere technische uitspraak) ($p = 0,05$) en gemiddeld aantal gepleegde gewone diefstallen ($p = 0,06$), vernielingen, beschadigingen en brandstichtingen ($p = 0,04$), slagen en verwondingen ($p = 0,08$) en bedrogmisdrijven ($p = 0,06$) waarvoor een gerechtelijke beslissing (niet vrijspraak, technisch sepot of andere technische uitspraak) werd uitgesproken, ligt significant hoger in de DBK-groep dan in de probatiegroep. Ook kregen significant meer respondenten in de DBK-groep een gerechtelijke beslissing (niet vrijspraak, technisch sepot of andere technische uitspraak) voor gewone diefstallen ($p = 0,008$) en bedrogmisdrijven ($p = 0,013$) en duurt de criminele carrière ($p = 0,03$) en de detentieperiode ($p = 0,007$) gemiddeld langer in de DBK-groep dan in de probatiegroep.

TABEL 2. PROFIEL – SIGNIFICANTE VERSCHILLEN TUSSEN DBK-GROEP EN PROBATIEGROEP

DBK-groep en probatiegroep	DBK	Probatie	Statistische test	p-waarde
Heroïnegebruik	Ja 45,5% Nee 64,5%	25,4% 74,6%	$X^2 = 4,503$, $df = 1$	$p = 0,034$
Amfetaminegebruik	Ja 36,4% Nee 63,6%	55,9% 44,1%	$X^2 = 4,562$, $df = 1$	$p = 0,033$
Aantal gerechtelijke beslissingen (niet vrijspraak, technisch sepot of andere technische uitspraak)	Gem. 14,2	8,9	$T = 1,995$; $df = 63$,	$p = 0,050$
Aantal gerechtelijke beslissingen (niet vrijspraak, technisch sepot of andere technische uitspraak) voor: – gewone diefstallen, – vernielingen, beschadigingen en brandstichtingen – slagen en verwondingen – bedrogmisdrijven	Gem. 2,5 Gem. 0,9 Gem. 2,1 Gem. 0,6	1,1 0,3 1,2 0,3	$T = 1,966$; $df = 101$ $T = 2,082$; $df = 101$ $T = 1,782$; $df = 101$ $T = 1,870$; $df = 101$	$p = 0,06$ $p = 0,04$ $p = 0,08$ $p = 0,06$
Aantal respondenten met gerechtelijke beslissing (niet vrijspraak, technisch sepot of andere technische uitspraak) voor: – gewone diefstallen – bedrogmisdrijven	Ja 54,5% Nee 45,5% Ja 40,9% Nee 59,1%	28,8% 71,2% 18,6% 81,4%	$X^2 = 6,965$, $df = 1$ $X^2 = 6,177$, $df = 1$	$p = 0,008$ $p = 0,013$
Duur criminele carrière in jaren	Gem. 9,5	6,9	$T = 2,222$; $df = 73$	$p = 0,03$
Duur detentieperiode tijdens criminele carrière (in maanden)	Gem. 9,6	1,5	$T = 2,829$; $df = 45$	$p = 0,007$

4.2. Prevalentie en frequentie van recidive

Prevalentie van recidive

De prevalentie van recidive geeft het aandeel respondenten weer dat een gerechtelijke beslissing opliep (niet vrijspraak, technisch sepot of andere technische uitspraak) voor het plegen van nieuwe strafbare feiten binnen de 18 maanden volgend op het DBK-traject. Voor de DBK-groep bedraagt de prevalentie van recidive 38,6%. Bij de KR-groep en de probatiegroep is de prevalentie van recidive respectievelijk 56,1% en 57,6%.

TABEL 3. PREVALENTIE VAN RECIDIVE

<i>Recidive</i>	DBK	KR	Probatie
Nee	27 (61,4%)	18 (43,9%)	25 (42,4%)
Ja	17 (38,6%)	23 (56,1%)	34 (57,6%)
Totaal	44	41	59

Aangezien het aantal respondenten in de DBK-groep en in de controlegroepen beperkt zijn, is het niet evident om vergelijkingen tussen deze groepen te maken. Voorzichtigheid is dan ook geboden bij de resultaten die hieruit voortvloeien. Daarnaast is een vergelijking tussen de DBK-groep en de controlegroepen pas mogelijk wanneer rekening wordt gehouden met de significante verschillen die tussen de groepen bestaan.

Om het effect van het type rechtspleging (DBK/probatie/klassieke rechtspleging) op recidive te kunnen nagaan, moeten de groepen immers vergelijkbaar zijn. Om die reden wordt gecontroleerd voor de variabelen waarvoor significante verschillen bestaan tussen de DBK-groep en de controlegroepen. Door middel van een logistische regressieanalyse kan de kans op recidive (versus geen recidive) na het volgen van een DBK-traject berekend worden ten opzichte van enerzijds een probatiemaatregel en anderzijds een klassieke rechtspleging voor de DBK.

De eerste logistische regressie bestudeert het effect van een DBK-traject op het al dan niet recidiveren ten opzichte van een probatiemaatregel en controleert voor de variabelen duur criminele carrière, detentieduur, heroïnegebruik, aantal antecedenten, aantal gewone diefstallen, aantal vernielingen, aantal slagen en verwondingen en aantal bedrogmisdrijven¹⁰. Deze eerste logistische regressie (DBK-probatie) leert ons dat het type rechtspleging een significant effect heeft op het al dan niet recidiveren ($p = 0,015$) en dat, bij controle van de variabelen waarvoor de twee groepen significant van elkaar verschillen, de kans op recidive versus geen recidive 3,4 keer lager ligt bij een respondent die een DBK-traject volgt (1: 0,290 (= exp.B)) dan bij een respondent die veroordeeld werd tot een probatiemaatregel. Willen we deze resultaten uit de steekproef veralgemenen naar de populatie DBK dan weten we bij een betrouwbaarheidsinterval van 90% (kans van 1 fout op 10) dat de werkelijke kans dat een beklagde met een zelfde profiel binnen 18 maanden recidiveert versus niet recidiveert 1,5 tot 8 keer lager zal liggen na een DBK-traject dan na een veroordeling tot een probatiemaatregel.

¹⁰ Enkel het gebruik van amfetamine werd niet in het model opgenomen aangezien de variabelen heroïne en amfetamine bijna elkaars tegengestelde zijn. De meerderheid van diegenen die geen heroïne gebruiken zijn amfetaminegebruikers en omgekeerd.

TABEL 4. LOGISTISCHE REGRESSIEANALYSE: EFFECT VAN TYPE RECHTSPLEGING OP PREVALENTIE VAN RECIDIVE, DBK VERSUS PROBATIE

		B	S.E.	Wald	df	Sig.	Exp(B)	90% C.I. for EXP(B)	
								Lower	Upper
Step 1 ^a	DBK-groep	-1,238	,511	5,875	1	,015	,290	,125	,672
	Duur criminele carrière	-,038	,056	,456	1	,499	,963	,878	1,056
	Detentieduur	-,026	,025	1,048	1	,306	,974	,934	1,016
	Heroïnegebruik	-,869	,493	3,098	1	,078	,420	,186	,945
	Antecedenten	,061	,054	1,276	1	,259	1,063	,973	1,161
	Gewone diefstallen	,030	,127	,056	1	,813	1,031	,836	1,271
	Vernieling, beschadigingen en brandstichting	,223	,259	,739	1	,390	1,250	,816	1,914
	Slagen en verwondingen	-,079	,139	,320	1	,572	,924	,735	1,162
	Bedrogsmisdrijven	,409	,378	1,170	1	,279	1,505	,808	2,804
	Constante	,657	,559	1,381	1	,240	1,929		
a. Variable(s) entered on step 1: duur criminele carrière, detentieduur, heroïnegebruik, aantal antecedenten, aantal gewone diefstallen, aantal vernielingen, aantal slagen en verwondingen en aantal bedrogsmisdrijven									
probatiegroep = referentiegroep									
Nagelkerke R ² = 0,200									

De tweede logistische regressie bestudeert het effect van een DBK-traject op het al dan niet recidiveren ten opzichte van de KR-groep en controleert enkel voor het al dan niet gepleegd hebben van bedrogsmisdrijven en vernielingen, beschadigingen en brandstichtingen. Het profiel van beide groepen is min of meer even zwaar. Deze tweede logistische regressie (DBK-KR) leert ons dat het type rechtspleging een significant effect heeft op het al dan niet recidiveren ($p = 0,037$) en dat, bij controle van de variabelen waarvoor de twee groepen significant van elkaar verschillen, de kans op recidive versus geen recidive 2,9 keer lager ligt ($1:0,348 (= \text{exp.B})$) bij een respondent die een DBK-traject heeft gevolgd dan bij een respondent die een klassieke rechtspleging onderging voor de DBK zonder probatie. Veralgemeinen we naar de populatie DBK dan weten we bij een betrouwbaarheidsinterval van 90%, dat de werkelijke kans dat een beklagde met een zelfde profiel binnen 18 maanden recidiveert versus niet recidiveert 1,3 tot 6,6 keer lager zal liggen na een DBK-traject dan na een klassieke rechtspleging voor de DBK zonder probatie.

TABEL 5. LOGISTISCHE REGRESSIEANALYSE: EFFECT VAN TYPE RECHTSPLEGING OP PREVALENTIE VAN RECIDIVE, DBK VERSUS KLASIEKE RECHTSPLEGING

		B	S.E.	Wald	df	Sig.	Exp(B)	90% C.I. for EXP(B)	
								Lower	Upper
Step 1 ^a	DBK-groep	-1,057	,507	4,350	1	,037	,348	,151	,800
	bedrogsmisdrijven (dichotoom)	,023	,580	,002	1	,969	1,023	,394	2,654
	Vernielingen, beschadigingen, brandstichting (dichotoom)	-1,354	,609	4,944	1	,026	,258	,095	,703
	Constante	1,439	,720	3,988	1	,046	4,215		
a. Variable(s) entered on step 1: aantal respondenten dat bedrogsmisdrijven en vernielingen, beschadigingen en brandstichtingen heeft gepleegd									
KR-groep = referentiegroep									
Nagelkerke R ² = 0,125									

Op basis van de voorgaande analyses kunnen we voorzichtig stellen dat het volgen van een DBK-traject gepaard gaat met minder recidive in de eerste 18 maanden na het traject in vergelijking tot een veroordeling tot een probatiemaatregel en een klassieke rechtspleging voor de DBK.

Aangezien door de lange opstarttermijn van de probatiebegeleiding de probatiegroep enige gelijkenis vertoont met de KR-groep waar geen begeleiding plaatsvindt, wordt voor de probatiegroep ook de prevalentie van recidive bestudeerd in de eerste 18 maanden van de effectieve probatiebegeleiding¹¹. Hieruit blijkt dat 62,1% van de probatie-respondenten (36 van 58¹²) recidiveerde binnen de 18 maanden na de effectieve opstart van de probatiebegeleiding en dat 37,9% niet recidiveerde (22 van 58) tijdens dezelfde periode. Het percentage recidivisten ligt bijgevolg in dezelfde lijn (en zelfs nog iets hoger) van de recidive in de eerste 18 maanden na de uitspraak van de probatiemaatregel (57,6%).

TABEL 6. RECIDIVE TIJDENS EERSTE 18 MAANDEN VAN PROBATIEBEGELEIDING EN TIJDENS OPSTARTTERMIJN PROBATIEBEGELEIDING

Recidive	Eerste 18 maanden van probatiebegeleiding	Recidive in eerste 18 mndn na uitspraak probatiemaatregel
Nee	22 (37,9%)	25 (42,4%)
Ja	36 (62,1%)	34 (57,6%)
Totaal	58	59

Frequentie van recidive

De recidivisten in de DBK-groep (N = 17) plegen tijdens de observatieperiode van 18 maanden samen 59 feiten waarvoor een gerechtelijke beslissing (niet vrijspraak, technisch sepot of andere technische uitspraak) werd uitgesproken. Dit stemt overeen met gemiddeld 3,5 gerechtelijke beslissingen (niet vrijspraak, technisch sepot of andere technische uitspraak) per recidivist. De recidivisten in de KR-groep (N = 23) en de recidivisten in de probatiegroep (N = 34) plegen samen elk 72 recidivefeiten waarvoor een gerechtelijke beslissing (niet vrijspraak, technisch sepot of andere technische uitspraak) werd uitgesproken. Dit komt neer op een gemiddelde van 3,1 gerechtelijke beslissingen per recidivist in de KR-groep en een gemiddelde van 2,1 gerechtelijke beslissingen per recidivist in de probatiegroep. Naast het gemiddelde is het ook interessant te kijken naar de spreiding. Zo valt op dat in de probatiegroep niemand van de recidivisten meer dan 5 gerechtelijke beslissingen (niet vrijspraak, technisch sepot of andere technische uitspraak) heeft opgelopen in vergelijking tot de DBK-groep en de KR-groep waar respectievelijk ten aanzien van 5 (29,4%) en 4 respondenten (17,4%) meer dan 5 gerechtelijke beslissingen (niet vrijspraak, technisch sepot of andere technische uitspraak) zijn uitgesproken.

¹¹ Indien een respondent in deze periode in hechtenis zat, werd de duur van de observatie verlengd met de duur van de detentie zodat een effectieve observatieperiode van 18 maanden werd gewaarborgd.

¹² Het aantal respondenten in de probatiegroep is hier 58 aangezien bij 1 respondent de datum van de opstart van de probatiebegeleiding niet was gekend.

TABEL 7. FREQUENTIE VAN RECIDIVE WEERGEGEVEN IN KLASSEN

Frequentie van recidive	DBK	KR	Probatie Hasselt
1	6 (35,3%)	11 (47,8%)	15 (44,1%)
2-5	6 (35,3%)	8 (34,8%)	19 (55,9%)
6-10	5 (29,4%)	4 (17,4%)	0 (0%)
Totaal aantal recidivisten	17	23	34
Totaal aantal recidive	59	72	72
Gemiddelde recidive	3,5	3,1	2,1

Om ook hier een vergelijking te kunnen maken tussen de bestudeerde groepen, moet rekening worden gehouden met de significante verschillen die er tussen de recidivisten in de DBK-groep en de recidivisten in de controlegroepen bestaan¹³ ¹⁴. Het profiel van de recidivisten in de DBK-groep is namelijk zwaarder dan dat van de recidivisten in de probatiegroep, maar verschilt minder sterk van dat van de recidivisten in de KR-groep. Een lineaire regressie met als afhankelijke variabele de frequentie van recidive en als onafhankelijke variabelen enerzijds het type rechtspleging (DBK versus Probatie en DBK versus KR-groep) en anderzijds de controlevariabelen waarvoor significante verschillen bestaan tussen de recidivisten in de DBK-groep en deze in de controlegroepen, maakt een vergelijking tussen de groepen mogelijk.

Een eerste lineaire regressieanalyse (DBK-Probatie) toont aan dat de frequentie van recidive van de recidivisten in de DBK-groep significant verschilt van deze van de recidivisten in de probatiegroep ($p = 0,049$). Indien een respondent in de DBK-groep recidiveert, doet hij/zij dit dus frequenter dan een respondent die recidiveert in de probatiegroep.

¹³ **Significante verschillen recidivisten DBK – Probatiegroep:** Het gemiddeld aantal antecedenten ($t = 2,215$, $df = 21,860$, $p = 0,038$) en de gemiddelde delictdichtheid ($t = 2,144$, $df = 23,625$, $p = 0,043$) van de recidivisten in de DBK-groep liggen significant hoger dan deze in de probatiegroep. Verder blijkt dat procentueel gezien ongeveer dubbel zoveel recidivisten in de DBK-groep als in de probatie-groep voorheen reeds gewone diefstallen ($X_2 = 8,854$, $df = 1$, $p = 0,003$), zware diefstallen ($X_2 = 3,477$, $df = 1$, $p = 0,062$), bedrogmisdrijven ($X_2 = 5,510$, $df = 1$, $p = 0,019$), vernielingen, beschadigingen en brandstichting ($X_2 = 5,275$, $df = 1$, $p = 0,024$) en slagen en verwondingen ($X_2 = 7,088$, $df = 1$, $p = 0,008$) hebben gepleegd waarvoor zij een gerechtelijke beslissing (niet vrijspraak, technisch sepot of andere technische uitspraak) opliepen. Verder is een significant verschil waarneembaar voor de frequentie van voorkomen van gewone diefstallen ($t = 1,850$, $df = 30,454$, $p = 0,073$), bedrogmisdrijven ($t = 2,007$, $df = 49$, $p = 0,050$), slagen en verwondingen ($t = 1,736$, $df = 49$, $p = 0,089$), inbreuken tegen de openbare veiligheid en orde ($t = 2,060$, $df = 19,311$, $p = 0,053$) en vernielingen, beschadigingen en brandstichting ($t = 1,903$, $df = 16,478$, $p = 0,075$) waarvoor een gerechtelijke beslissing (niet vrijspraak, technisch sepot of andere technische uitspraak) werd uitgesproken. Ook de gemiddelde duur van de criminele carrière ($t = 2,075$, $df = 49$, $p = 0,043$) en de gemiddelde detentieduur ($t = 2,144$, $df = 16,355$, $p = 0,059$) zijn significant verschillend van elkaar.

¹⁴ **Significante verschillen recidivisten DBK – KR-groep:** Het gemiddeld aantal antecedenten van de DBK-groep ($t = 1,951$, $df = 24,583$, $p = 0,063$) ligt significant hoger dan het gemiddeld aantal antecedenten van de KR-groep. Verder zijn tussen deze twee groepen enkel significante verschillen waarneembaar voor het percentage recidivisten dat vroeger al gewone diefstallen ($X_2 = 4,354$, $df = 1$, $p = 0,037$), bedrogmisdrijven ($X_2 = 9,598$, $df = 1$, $p = 0,002$) en vernielingen, beschadigingen en brandstichtingen ($X_2 = 9,332$, $df = 1$, $p = 0,002$) heeft gepleegd waarvoor een gerechtelijke beslissing (niet vrijspraak, technisch sepot of andere technische uitspraak) werd uitgesproken, alsook voor de frequentie van voorkomen van deze delicttypes.

TABEL 8. LINEAIRE REGRESSIEANALYSE: EFFECT VAN TYPE RECHTSPLEGING OP FREQUENTIE VAN RECIDIVE, DBK-PROBATIE

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	3,471	,459		7,555	,000
	DBK-groep	-1,353	,563	-,325	-2,405	,020
2	(Constant)	3,975	,911		4,361	,000
	DBK-groep	-1,489	,734	-,358	-2,029	,049
	Aantal antecedenten	,050	,046	,324	1,097	,279
	Vernielingen, beschadigingen en brandstichting dichotoom	,180	,710	,044	,254	,801
	Bedrogsmisdrijven dichotoom	-,708	,785	-,167	-,902	,372
	Gewone diefstallen dichotoom	,109	,761	,028	,143	,887
	Zware diefstallen dichotoom	-,859	,893	-,209	-,962	,342
	Slagen en verwondingen dichotoom	-,104	,153	-,128	-,679	,501
	Detentieduur	,006	,025	,041	,226	,822
	Duur criminele carrière	-,064	,085	-,163	-,762	,450
Probatiegroep = referentiegroep						
R ² = 0,16						

De tweede lineaire regressieanalyse (DBK - KR-groep) toont aan dat er geen significant verschil aanwezig is tussen de frequentie van recidive van de recidivisten in de DBK-groep en de recidivisten in de KR-groep ($p = 0,89$).

TABEL 9. LINEAIRE REGRESSIEANALYSE: EFFECT VAN TYPE RECHTSPLEGING OP FREQUENTIE VAN RECIDIVE, DBK-KLASSIEKE RECHTSPLEGING

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	3,471	,645		5,380	,000
	DBK-groep	-,340	,851	-,065	-,400	,692
2	(Constant)	3,043	1,232		2,470	,019
	DBK-groep	-,152	1,136	-,029	-,134	,895
	Aantal antecedenten	,001	,047	,003	,013	,989
	Gewone diefstallen dichotoom	,472	,986	,090	,479	,635
	Vernielingen, beschadigingen en brandstichting dichotoom	,524	1,179	,094	,444	,660
	Bedrogsmisdrijven dichotoom	-,481	1,383	-,083	-,347	,730
KR-groep = referentiegroep						
R ² = 0,01						

4.3. Bruto-recidivegraad

De recidivegraad geeft het gemiddeld aantal gepleegde recidivedelicten op jaarbasis weer en informeert bijgevolg over de intensiteit waarmee wordt gerecidiveerd. In de bruto-recidivegraad wordt het aantal gebeurtenissen (lees strafbaar feit met gerechtelijke beslissing

(niet vrijspraak, technisch sepot of andere technische uitspraak)) gedeeld door de hoeveelheid blootstelling aan het risico op de specifieke gebeurtenis, gemeten door persoonsjaren en vermenigvuldigd met 365. De persoonsjaren zijn het aantal jaren dat geleefd zijn door de bestudeerde groep potentiële recidivisten. Ze tonen de hoeveelheid blootstelling aan het risico op recidive bij de bestudeerde groep. De bruto-recidivegraad wordt dus berekend op de totale populatie at risk en niet enkel op de recidivisten (NOPPE *et al.*, 2011).

TABEL 10. BRUTO-RECIDIVEGRAAD

Bruto-recidivegraad	DBK	KR	Probatie Hasselt
Bruto-recidivegraad	0,89	1,17	0,81

Een vergelijking tussen de bruto-recidivegraad van de verschillende groepen leert dat de probatiegroep het minst frequent recidiveert (0,81), gevolgd door de DBK-groep (0,89) en de KR-groep (1,17). De probatiegroep wordt gekenmerkt door een jaarlijks gemiddelde van 0,81 gerechtelijke beslissingen (niet vrijspraak, technisch sepot of andere technische uitspraak). De DBK-groep heeft een jaarlijks gemiddelde van 0,89 gerechtelijke beslissingen (niet vrijspraak, technisch sepot of andere technische uitspraak) en de KR-groep een jaarlijks gemiddelde van 1,17. Ondanks het gegeven dat het percentage recidivisten veel hoger is in de probatiegroep dan in de DBK-groep (zie tabel 3), is de bruto-recidivegraad er toch het laagst. De verklaring hiervoor dient gezocht bij de frequentie van recidive (zie tabel 7). Hieruit blijkt immers dat de recidivisten in de DBK-groep gekenmerkt worden door de hoogste gemiddelde frequentie van recidive (3,5), gevolgd door de KR-groep (3,1) en de probatiegroep (2,1).

4.4. Evolutie in pleeggedrag

De evolutie in het pleeggedrag van de respondenten wordt bestudeerd door middel van de delictdichtheid¹⁵ en de recidivegraad. Het verschil tussen beide (recidivegraad min delictdichtheid) geeft de evolutie in het pleeggedrag weer.¹⁶ De evolutie in het pleeggedrag is zowel op individueel als op groepsniveau bestudeerd.

Groepsniveau

Op groepsniveau is de evolutie in het pleeggedrag zowel bestudeerd voor de totale groep als voor de groep recidivisten. Voor de totale groep is hiervoor gekeken naar het verschil tussen de bruto-recidivegraad en de delictdichtheid. Zowel in de DBK-groep als in de controlegroepen is sprake van een significante daling in het pleeggedrag (DBK-groep: $t = 2,475$, $df = 43$, $p = 0,017$; probatiegroep: $t = 2,727$, $df = 58$, $p = 0,008$, KR-groep: $t = 2,160$, $df = 40$, $p = 0,037$). De geboekte vooruitgang is het grootst voor de DBK-groep, met een daling van gemiddeld 0,73 feiten op jaarbasis of een daling met 45%.

¹⁵ De delictdichtheid is een samenvattende maat voor de criminele voorgeschiedenis die rekening houdt met de duur van de periode waarin de feiten werden gepleegd en geeft het gemiddeld aantal antecedenten weer op jaarbasis.

¹⁶ Is de uitkomst negatief, dan pleegt de respondent na de rechtspleging gemiddeld minder feiten op jaarbasis dan ervoor. Is de uitkomst positief, dan pleegt de respondent na de rechtspleging gemiddeld meer feiten op jaarbasis dan ervoor.

TABEL 11. EVOLUTIE IN PLEEGGEDRAG – GROEPSNIVEAU

Evolutie in pleeggedrag groepsniveau	DBK	KR	Probatie Hasselt
Delictdichtheid	1,62	1,48	1,30
Bruto-recidivegraad	0,89	1,17	0,81
Vershil	-0,73	-0,31	-0,49
Delictdichtheid recidivisten	2,11	1,43	1,67
Recidivegraad recidivisten	2,31	2,09	1,41
Vershil	0,20	0,66	-0,26

De groep recidivisten in de probatiegroep kent een lichte daling (-0,26) in het pleeggedrag. Bij de groep recidivisten in de DBK-groep en in de KR-groep is sprake van een toename in het pleeggedrag. Geen van deze evoluties zijn echter significant (DBK: $t = -0,305$, $df = 16$, $p = 0,76$; Probatie: $t = -0,228$, $df = 33$, $p = 0,82$; KR: $t = 0,138$, $df = 22$, $p = 0,89$). We kunnen dus stellen dat het pleeggedrag van de recidivisten in de drie groepen gelijkaardig blijft vóór en na de gerechtelijke interventie.

Individueel niveau

Het aandeel respondenten waarvan het pleeggedrag afneemt, is het grootst in de DBK-groep, terwijl deze groep gekenmerkt wordt door het zwaarste profiel. In de DBK-groep kennen 35 van de 44 respondenten (79,5%) een daling in het pleeggedrag. Deze respondenten plegen geen recidive of plegen gemiddeld minder recidive op jaarbasis na dan vóór de gerechtelijke interventie. Ook de meeste respondenten in de DBK-groep met een uitgebreide criminele voorgeschiedenis¹⁷, met name 10 van de 12, kennen een daling in het pleeggedrag wat in het voordeel spreekt van de DBK aangezien uit hun criminele voorgeschiedenis blijkt dat de impact van justitie op deze groep van mensen klein is. In de KR-groep en de probatiegroep kent ongeveer 70% van de respondenten een daling in het pleeggedrag. Het aandeel niet-recidivisten is het grootst in de DBK-groep (cf. *supra*).

TABEL 12. EVOLUTIE IN PLEEGGEDRAG – INDIVIDUEEL NIVEAU

Evolutie in pleeggedrag individueel niveau	DBK	KR	Probatie Hasselt
Daling in pleeggedrag	35 (79,5%)	29 (70,7%)	41 (69,5%)
Stijging in pleeggedrag	9 (20,5%)	12 (29,3%)	18 (30,5%)
Totaal	44	41	59

4.5. Beïnvloedende factoren

Door middel van bivariate analyses op het totaal aantal respondenten enerzijds en de respondenten in de DBK-groep anderzijds, is nagegaan welke factoren mogelijk in relatie staan tot recidive. Hierbij mag niet vergeten worden dat de recidivisten in de DBK-groep het zwaarste profiel hebben.

¹⁷ Hieronder wordt verstaan meer dan 20 gerechtelijke beslissingen (niet vrijspraak, technisch sepot of andere technische uitspraak)

De analyses tonen aan dat zowel geslacht ($X^2 = 4,553$, $df = 1$, $p = 0,033$) als leeftijd ($X^2 = 4,793$, $df = 1$, $p = 0,029$) een significant effect hebben op recidive. Mannen en jongeren (25 jaar of minder) recidiveren significant meer dan vrouwen en ouderen (ouder dan 25 jaar). Volgt men echter een DBK-traject, dan lijken deze effecten te worden geneutraliseerd vermits geen verschillen in percentages meer waarneembaar zijn. Het percentage mannen en jongeren dat recidiveert is vergelijkbaar met het percentage vrouwen en ouderen dat recidiveert.

Ook een groter aantal antecedenten (veelpleger, $X^2 = 9,394$, $df = 1$, $p = 0,002$) en een hoger jaarlijks gemiddeld aantal antecedenten (vaakpleger, $X^2 = 6,101$, $df = 1$, $p = 0,014$) gaan gepaard met meer recidive. Een vaakpleger is iemand die in een korte tijd veel antecedenten heeft en dus een hoge delictdichtheid heeft. Een veelpleger is iemand die veel antecedenten heeft ongeacht de tijd. In dit onderzoek wordt een veelpleger gedefinieerd als iemand die meer dan 10 gerechtelijke beslissingen (niet vrijspraak, technisch sepot of andere technische uitspraak) heeft opgelopen terwijl een respondent als vaakpleger wordt beschouwd wanneer men op jaarbasis gemiddeld meer dan 1,5 antecedenten heeft. Deze grenzen zijn bepaald rekening houdend met de totaalmedianen waaruit blijkt dat minstens de helft van alle respondenten in het verleden niet meer dan 7 gerechtelijke beslissingen (niet vrijspraak, technisch sepot of andere technische uitspraak) heeft opgelopen en op jaarbasis gemiddeld niet meer dan 1,1 antecedenten heeft. Op basis van het totaal aantal respondenten blijkt dat bijna 70% van de veelplegers recidiveert tegenover ongeveer 40% van de niet-veelplegers. In de DBK-groep recidiveert daarentegen 56,2% van de veelplegers en slechts 28,6% van de niet-veelplegers. Vergelijkbare resultaten worden vastgesteld als een onderscheid wordt gemaakt naar vaakplegers. Veel- en vaakplegers hebben dus meer kans op recidive en deze kans lijkt te verkleinen bij het volgen van een DBK-traject.

5. DISCUSSIE

Net als diverse buitenlandse onderzoeken (BROWN, 2010; WILSON *et al.*, 2006; MITCHELL *et al.*, 2012; REMPEL *et al.*, 2012; Somers *et al.*, 2014, MARLOWE *et al.*, 2014) laat ook ons onderzoek naar de Gentse DBK gunstige uitkomsten zien inzake de vermindering van recidive.

De meerderheid van de DBK-cliënten (80%) pleegt in de 18 maanden volgend op hun DBK-traject geen of minder criminaliteit in vergelijking met hun pleeggedrag voorafgaand aan hun DBK-traject. Bovendien recidiveert in de DBK-groep een significant kleiner aandeel in vergelijking met de respondenten in de controlegroepen. 38,6% van de respondenten in de DBK-groep recidiveert tegenover 56,1% in de KR-groep en 57,6% in de probatiegroep, niettegenstaande de DBK-groep wordt gekenmerkt door meer heroïnegebruik, meer antecedenten, een langere criminele carrière en langere detentieduur dan de probatiegroep (en in mindere mate dan de KR-groep). Deze kenmerken stemmen overeen met een profiel waarbij de kans op recidive traditioneel gezien net hoger ligt (NOPPE *et al.*, 2011; DE RUYVER *et al.*, 2007). Wanneer rekening gehouden wordt met de significante verschillen die bestaan tussen de DBK-groep en de controlegroepen, blijkt bij een respondent in de DBK-groep de kans op recidive binnen 18 maanden 3,4 keer lager te liggen dan bij een respondent in de probatiegroep, en 2,9 keer lager te liggen dan bij een respondent in de KR-groep.

Wel is het zo dat wanneer de respondenten in de DBK-groep recidiveren, zij significant meer feiten plegen dan de recidivisten in de probatiegroep, zelfs wanneer werd gecorrigeerd voor het zwaardere profiel van de DBK-cliënten. Een mogelijke verklaring voor dit verschil is dat in het onderzoek enkel gecontroleerd werd voor het pleeggedrag van de recidivisten maar niet voor bijvoorbeeld het hebben van werk, het sociale netwerk, de woonsituatie en

de geestelijke gezondheidstoestand, die mogelijk ook verschillen tussen de controlegroepen en die een invloed kunnen hebben op de uitkomsten van de DBK (SOMERS *et al.*, 2014).

Ondertussen werden DBKs opgericht in het provinciaal parket Gent afdeling Brugge en het provinciaal parket Limburg, afdeling Tongeren. Wegens een gebrek aan financiële middelen om een liaison te bekostigen, werken deze arrondissementen niet met een liaison zoals de Gentse DBK. Aangezien voor de DBK van Brugge en Tongeren nog geen evaluatiestudies zijn uitgevoerd, kan geen vergelijking gemaakt worden tussen de resultaten van de huidige studie met andere resultaten voor Belgische DBK-cliënten. Er kan wel verwezen worden naar de uitkomsten wat betreft recidive van een Belgische studie naar de effecten van alternatieve afhandelingen voor druggebruikers op elk echelon van de strafrechtsketen van DE RUYVER en collega's (2007). Deze studie toont aan dat 60% van de bestudeerde druggebruikers jaarlijks gemiddeld minder feiten pleegt na dan vóór de alternatieve afdoening. Voor de Gentse DBK-respondenten ligt dit percentage op 80%. Verder geeft de studie van DE RUYVER *et al.* (2007) aan dat man zijn, heroïne gebruiken, problematisch gebruiken en het hebben van meer dan vijf antecedenten de belangrijkste voorspellers zijn van recidive bij de bestudeerde druggebruikers. Ook voorliggende uitkomstenstudie toont aan dat druggebruikende delinquenten die man zijn, jonger zijn dan 25 jaar en veel- en vaakpleger zijn meer kans hebben op recidive, hoewel hun kans op recidive kleiner is wanneer zij een DBK-traject volgen.

De gunstige invloed die de DBK lijkt te hebben op het pleeggedrag na het volgen van een DBK-traject kan mogelijk verklaard worden door de verbeteringen die tijdens het DBK-traject optreden op het vlak van drughulpverlening, financiële begeleiding en tewerkstelling. Significant meer DBK-cliënten krijgen immers drughulpverlening en/of een begeleiding voor hun financiële situatie op het einde van hun DBK-traject in vergelijking met de situatie voorheen. Ook een substantieel deel van de DBK-cliënten zet de stap naar de arbeidsmarkt (WITTOUCK *et al.*, 2014). Verschillende internationale onderzoeken toonden reeds aan dat drughulpverlening (onder druk), financiële begeleiding en tewerkstelling het risico op recidive verminderen (DE WREE *et al.*, 2009a, b; GOSSOP *et al.*, 2005; SKARDHAMAR & TELLE, 2012). Ook een behandelplan aangepast aan de noden van de DBK-cliënt wordt geassocieerd met een grotere vermindering in recidive (MARLOWE *et al.*, 2014; SOMERS *et al.*, 2014). Daarnaast dragen de frequente verschijning voor en een intensieve opvolging door de rechter bij tot het positief effect van de DBK op recidive. De DBK maakt immers gebruik van de autoriteit en de druk van de rechter om de druggebruikers in de (drug)hulpverlening te houden (WILSON *et al.*, 2006; MITCHELL *et al.*, 2012; Brown, 2010). Bovendien wezen verschillende auteurs reeds op de gunstige resultaten van (drug)hulpverlening onder druk (DE WREE *et al.*, 2009a; DE WREE *et al.*, 2009b; GOSSOP *et al.*, 2005; STEVENS *et al.*, 2003). De meerwaarde van de DBK ten opzichte van andere alternatieve maatregelen lijkt dan ook te liggen in de combinatie van een behandeltraject op maat met aandacht voor druggebruik en druggerelateerde levensdomeinen, en de justitiële druk die uitgaat van de DBK. Voor het opstellen van het behandeltraject en de doorverwijzing naar de hulpverlening, werkt de Gentse DBK met een liaison. De liaison behoort tot de hulpverlening, heeft beroepsgeheim en beschikt over een grondige kennis van druggebruik en (drug)hulpverlening. De functie van de liaison werd in zowel de proces- (COLMAN *et al.*, 2011) als de uitkomstevaluatie (VANDER LAENEN *et al.*, 2013) door verschillende stakeholders als een grote meerwaarde van het project benoemd. De liaison vormt immers de schakelfiguur tussen justitie, hulpverlening en de DBK-cliënt. In het provinciaal parket Gent, afdeling Brugge en het provinciaal parket Limburg, afdeling Tongeren heeft men omwille van een gebrek aan financiële middelen geopteerd om toch van start te gaan met een DBK zonder de functie van liaison. In deze arrondissementen nemen respectievelijk actoren uit de hulpverlening en de advocaat de taak van de liaison op. Het niet invullen van de liai-

sonfunctie kan echter de meerwaarde van een DBK onherroepelijk ondermijnen. De hulpverlener kan zo immers in een controlerende in plaats van een hulpverlenende rol terecht komen en het beroepsgeheim zou in het gedrang kunnen komen¹⁸. De advocaat kan over onvoldoende kennis over druggebruik en –(drug)hulpverlening beschikken om samen met zijn/haar cliënt een geschikt behandelplan op te stellen dat is afgestemd op de noden en de wensen van deze cliënt en waarin voldoende aandacht wordt besteed aan zowel het mid-delengebruik als aan de verschillende levensdomeinen. Proces- en uitkomstenevaluaties in de gerechtelijke arrondissementen van Brugge en Tongeren zullen de impact van het verdwijnen van de rol van de liaison op de ervaringen van de stakeholders en op de uitkomsten van deze DBKs moeten nagaan.

Niettegenstaande de focus van deze bijdrage ligt op de impact van de Gentse DBK op recidive is het belangrijk stil te staan bij het gegeven dat recidive slechts één aspect is bij het meten van effectiviteit. Ook het effect op de verslavingsproblematiek en het maatschappelijk functioneren (tewerkstelling, huisvesting, financieel beheer, familie en sociale relaties), zijn enorm belangrijk. Beide aspecten hebben immers een belangrijke invloed op het pleeggedrag van drugverslaafden (VANDER LAENEN *et al.*, 2013). Een traject voor de DBK kan, ondanks eventuele nieuwe feiten na afloop van het traject, toch als positief worden gekwalificeerd mits vooruitgang wordt geboekt op het maatschappelijk functioneren van de betrokkene (bv. het vinden van werk of het aanhalen van familiale relaties). Een aspect waar we bovendien ook niet blind mogen voor zijn is dat alle betrokken actoren, gaande van de DBK-cliënten zelf tot de hulpverlenings- en justitie-actoren overwegend positief staan tegenover het concept van een DBK (COLMAN *et al.*, 2011; VANDER LAENEN *et al.*, 2013).

6. CONCLUSIE

Het onderzoek toont aan dat samenwerking tussen justitie en hulpverlening op het niveau van de straftoemeting in de vorm van drugsbehandelingskamers succesvol kan zijn. Hoewel het onderzoek gepaard ging met methodologische beperkingen, kunnen we besluiten dat de resultaten uit dit recidiveonderzoek overeenkomen met de bevindingen uit soortgelijk buitenlands onderzoek. De uitbreiding van het Gentse DBK-project naar andere arrondissementen kan dus overwogen worden, op voorwaarde dat enkele belangrijke externe en DBK-intrinsieke randvoorwaarden in acht genomen worden. De meest essentiële externe randvoorwaarden die voorafgaand aan de implementatie van de DBK dienen te worden voorzien om een optimale samenwerking tussen justitie en hulpverlening te verzekeren, zijn een duidelijke rol- en taakafbakening (ook wat betreft de impact op het beroepsgeheim), heldere schriftelijke afspraken en de aanwezigheid van een voldoende uitgebreid, gediversifieerd en gespreid (drug)hulpverleningsaanbod (DE RUYVER *et al.*, 2009). Ook dienen een aantal *DBK-specifieke* randvoorwaarden van bij de aanvang van de implementatie gewaarborgd te worden. Onder deze DBK-specifieke randvoorwaarden worden zowel de inhoudelijke (bv. aanwezigheid liaison) als de juridisch-technische (bv. opvolgzittingen) kenmerken verstaan die de kern van de werking van een DBK vormen (COLMAN *et al.*, 2011). Ook dient de implementatie van nieuwe DBKs gepaard te gaan met een longitudinale (gecontroleerde) uitkomstenevaluatie in functie van een op wetenschappelijke evidentie gebaseerd drugbeleid en in functie van een kosteneffectiviteit- en kostenefficiëntie-analyse. Op het vlak van recidive kunnen bijvoorbeeld de langetermijneffecten in kaart gebracht worden, kan nagegaan worden op welke subgroepen van daders de DBK een invloed heeft en kan de groep van recidivisten grondiger bestudeerd worden. In deze context kan het belang van

¹⁸ In tegenstelling tot een hulpverlener staat de liaison immers niet in voor de effectieve hulpverlening maar is een schakelfiguur die instaat voor ondersteuning en doorverwijzing.

een systematische, gestructureerde en continue registratie van gegevens van DBK-cliënten alleen maar benadrukt worden. Zodoende kunnen de kinderziektes en de registratiemoeilijkheden en -tekortkomingen die gepaard gingen met de implementatie van het Gentse DBK-project zoveel als mogelijk vermeden worden.

REFERENTIES

- BLANKEN, P., HENDRIKS, V., POZZI, G., TEMPESTA, E., HARTGERS, C., KOETER, M., FAHRNER, E., GSELLHOFER, B., KUFNER, H., KOKKEVI, A. & UCHTENHAGEN, A. (1994). *European Addiction Severity Index, EuropASI, Cost A6. A Guide to Training and Administering EuropASI Interviews*. European Addiction Severity Index Working Group.
- BULL, M. (2005). A comparative review of best practices guidelines for the diversion of drug related offences. *International Journal of Drug Policy*, 16, 223-234.
- BROWN, R. (2010). Systematic review of the impact of adult drug treatment courts. *Translational Research*, 155, 263-274.
- CHRISTIE, T. & ANDERSON, J.F. (2003). Drug treatment courts are popular but do they work and are they ethical and appropriate for Canada? *Health Law in Canada*, 23, 70-79.
- COLMAN, C., DE RUYVER, B., VANDER LAENEN, F., VANDERPLASSCHEN, W., BROEKAERT, E., DE KEULENAER, S. & THOMAES, S. (2011). *De drugbehandelingskamer: Een andere manier van afhandelen : het proefproject geëvalueerd*. Antwerpen-Apeldoorn: Maklu.
- DE KEULENAER, S. & THOMAES, S. (2011). Kwantitatieve evaluatie – het proefproject drugbehandelingskamer in cijfers. In C. COLMAN, B. DE RUYVER, F. VANDER LAENEN, W. VANDERPLASSCHEN, E. BROEKAERT, S. DE KEULENAER & S. THOMAES (eds.), *De drugbehandelingskamer: Een andere manier van afhandelen*. Antwerpen-Apeldoorn: Maklu, 85-125.
- DE RUYVER, B., PONSAERS, P., LEMAÎTRE, A., MACQUET, C., DE WREE, E., HODEIGE, R., PIETERS, T., CAMMAERT, F. & SOHIER, C. (2007). *Effecten van alternatieve afhandeling voor druggebruikers*. Gent: Academia Press.
- DE RUYVER, B., LEMAÎTRE, A., SCHOENAERS, F., VANDER LAENEN, F., PONSAERS, P., PAUWELS, L., LEGRAND, S.-A., DE SCHEEMAER, C., CAMMAERT, F., COLMAN, C., MOËS, A., DELVAUX, D. & FINCOEUR, B. (2009). *Wetenschap en Maatschappij: Onderzoek naar essentiële en bijkomende randvoorwaarden voor interactie justitie en drughulpverlening*. Gent: Academia Press.
- DE WREE, E., DE RUYVER, B. & PAUWELS, L. (2009a). Criminal justice responses to drug offences: Recidivism following the application of alternative sanctions in Belgium. *Drugs: Education, Prevention and Policy*, 6, 550-560.
- DE WREE, E., PAUWELS, L., COLMAN, C. & DE RUYVER, B. (2009b). Alternative sanctions for drug users: fruitless efforts or miracle solution? *Crime, Law and Social Change*, 52, 513-525.
- GOSSOP, M., TRAKADA, K., STEWART, D. & WITTON, J. (2005). Reductions in criminal convictions after addiction treatment: 5-year follow-up. *Drug and Alcohol Dependence*, 79, 295-302.
- HUDDLESTON, W. & MARLOWE, D.B. (2011). *Painting the current picture: A national report on drug courts and other problem-solving court programs in the United States*. Washington, DC: National Drug Court Institute.
- MARLOWE, D. (2003). Integrating substance abuse treatment and criminal justice supervision. *Science & Practice Perspectives*, 2, 4-14.
- LOOSVELDT, G. (2001). Experimentele designs. In J. Billiet & H. Waeghe (eds.), *Een samenleving onderzocht: Methoden van sociaal-wetenschappelijk onderzoek* (pp.). Antwerpen: De Boeck, 157-179.
- MARLOWE, D.B., FESTINGER, D.S., DUGOSH, K.L., BENASUTTI, K.M., FOX, G. & HARRON, A. (2014). An experimental trial of adaptive programming in drug court: outcomes at 6, 12 and 18 months. *Journal of Criminal Justice*, 10, 129-149.

- MITCHELL, O., WILSON, D.B., EGGERS, A. & MACKENZIE, D.L. (2012). Assessing the effectiveness of drug courts on recidivism: A meta-analytic review of traditional and non-traditional drug courts. *Journal of Criminal Justice*, 40, 60-71.
- NATIONAL ASSOCIATION OF DRUG COURT PROFESSIONALS (1997). *Defining drug courts: The key components*, Washington, DC: Office of Justice Programs, Drug Courts Program Office.
- NOPPE, J., HEMMERECHE, K., PAUWELS, L., VERHAGE, A. & EASTON, M. (2011). *De oude fout in beeld? Naar een lokale recidivemonitor voor de stad Antwerpen*. Antwerpen-Apeldoorn: Maklu.
- REMPEL, M., GREEN, M. & KRALSTEIN, D. (2012) The impact of adult drug courts on crime and incarceration: findings from a multi-site quasi-experimental design. *Journal of Criminal Justice*, 8, 165-192.
- SIMPSON, D.D., JOE G.W., BROOME, K.M., HILLER, M.L., KNIGHT, K. & ROWAN-SZAL, G.A. (1997). Program diversity and treatment retention rates in the Drug Abuse Treatment Outcome Study (DATOS). *Psychology of Addictive Behaviors*, 11, 279-293.
- SKARDHAMAR, T. & TELLE, K. (2012). Post-release employment and recidivism in Norway. *Journal of Quantitative Criminology*, 28, 629-649.
- SOMERS, J.M., REZANSOFF, S.N. & MONIRUZZAMAN, A. (2014) Comparative analysis of recidivism outcomes following drug treatment court in Vancouver, Canada. *International journal of offender therapy and comparative criminology*, 58(6), 655-671.
- STEVENS, A., BERTO, D., KERSCHL, V., OEUVRAY, K., VAN OUYEN, M., STEFFAN, E., HECKMANN, W., & UCHTENHAGEN, A. (2003). *Summary literature review: The international literature on drugs, crime and treatment*. Canterbury: QCT Europe.
- VANDER LAENEN, F. & VANDERPLASSCHEN, W. (2011). De opschorting, uitstel en probatie. In L. DEBEN, K. DE GREVE, L. DELBROUCK, H. DE WAELE, M. LAMBRECHTS, J. MEESE, I. PLETS, I. ROGIERS, A. SERLIPPENS, L. VAN BESIEEN, F. VANDER LAENEN, W. VANDERPLASSCHEN, F. VAN HENDE, E. VAN LISHOUT, S. VAN MALDEREN & W. VAN STEENBRUGGE, W. (eds.), *Wet en Duiding: Drugwetgeving 2011* (losbladige uitgave). Gent: Larcier.
- VANDER LAENEN, F., COLMAN, C., DE KEULENAER, S. & THOMAES, S. (2012a). De drugbehandelingskamer van Gent, procesevaluatie. In L. Pauwels & G. VERMEULEN (eds.), *Update in de Criminologie VI. Actuele ontwikkelingen inzake EU-strafrecht, veiligheid, politie, strafprocedure, prostitutie en mensenhandel, drugsbeleid en penologie*. Antwerpen-Apeldoorn: Maklu, 277-297.
- VANDER LAENEN, F., COLMAN, C., DE KEULENAER, S. & THOMAES, S. (2012b). Drugbehandelingskamer, de Gentse ervaringen, *Panopticon*, 33(1), 80-84.
- VANDER LAENEN, F., VANDERPLASSCHEN, W., WITTOUCK, C., DEKKERS, A., DE RUYVER, B., DE KEULENAER, S. & THOMAES, S. (2013). *Het pilootproject drugbehandelingskamer te Gent: Een uitkomstenevaluatie*. Gent: Academia Press.
- WARTNA, B.S.J. (2005). *Evaluatie van daderprogramma's. Een wegwijzer voor onderzoek naar de effecten van strafrechtelijke interventies speciaal gerecht op het terugdringen van recidive*. Den Haag: WODC.
- WILSON, D.B., MITCHELL, O. & MACKENZIE, D.L. (2006). A systematic review of drug court effects on recidivism, *Journal of Criminal Justice*, 2, 459-487.
- WITTOUCK, C., DE KEULENAER, S., THOMAES, S. & VANDER LAENEN, F. (2014). Impact van de Gentse drugsbehandelingskamer op drugsgerelateerde levensdomeinen. *Verslaving*, 10, 25-41.
- WITTOUCK, C., DEKKERS, A., VANDERPLASSCHEN, W. & VANDER LAENEN, F. (in press). Psychosocial functioning of drug treatment court clients: A study of the prosecutor's files in Ghent, Belgium. *Therapeutic Communities*.